

DOI: 10.61491/yk.17.2025.12197

თურქიზმები ფშავურსა და ხევსურულში
(ლექსიკური ანალიზი)

Turkisms in Pshavian and Khevsurian
(A Lexical Analysis)

მირანდა ჭანკვეთაძე

აკაკი წყეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ქუთაისი

Miranda Tchankvetadze
Akaki Tsereteli State University
Georgia, Kutaisi

აბსტრაქტი

ქართული ენის დიალექტოლოგიური ხაზი გამოირჩევა მრავალფეროვნებით, სადაც განსაკუთრებული ადგილი უკავია მთის დიალექტებს, რომელთა შორისაა ფშავური და ხევსურული დიალექტები. მიუხედავად ამ კუთხეების შედარებით გეოგრაფიული ჩაკეტილობისა, ამ მხარეში არსებულ ლექსიკურ ერთეულებში ვხვდებით ნასესხობებს. ისტორიულმა პროცესებმა, სოციალურ-ეკონომიკურმა კავშირებმა და მეზობელ კავკასიურ ხალხებთან ურთიერთობებმა განაპირობა თურქული წარმოშობის ლექსიკური ერთეულების შეღწევა ზემოთ ხსენებულ დიალექტებში.

მოცემული ნაშრომის კვლევის ობიექტს წარმოადგენს თურქიზმები – თურქული წარმოშობის ლექსიკური ერთეულები, რომლებმაც სპეციფიკური ადგილი დაიმკვიდრეს ფშავ-ხევსურეთის ცოცხალ მეტყველებასა და ფოლკლორში. ფშავურსა და ხევსურულ დიალექტებში ძირითადად გვხვდება მესაქონლეობასა და სასოფლო-სამეურნეო დარგებთან დაკავშირებული ტერმინები: ნიადაგთან და მესაქონლეობასთან დაკავშირებული ლექსიკა. მაგალითად: ყიში (kɪʃ) – მაგარი მიწა, ძნელად სათხრელი. ხევსურულში: ნაზამთრი მიწა, ძნელად დასამუშავებელი. თურქულში kɪʃ ლექსიკა „ზამთარს“ ნიშნავს. ნაზამთრი მიწა კი ძნელად დასამუშავებელია. ქეჩი (keçi) – „თხა“, ვაცი, რომელიც ცხვარს მიუძღვება ხოლმე. ქაშგარლი მაჰმუდის ლექსიკონში გვხვდება, როგორც eçkü, თანამედროვე თურქულში – keçi: თხა. თოხლი (toklu) – ბატკანი ერთიდან ორ წლამდე. თოხლია ბატკანი, რომელმაც ბატკანი გააჩინა. ძველ თურქულში toklu – ქაშგარელი მაჰმუდის ლექსიკონში ნიშნავს ექვსი თვის ცხვარს. სევორთიანის ლექსიკონში მისი განმარტება შემდეგნაირია: ექვსი თვის ზემოთ, ერთ წლამდე ცხვარი. tok სიტყვა ძველ თურქულში ნიშნავს „უთმო თავიან და ურქო ცხოველს“, „ი“

კი სახელიდან სახელის მაწარმოებელი აფიქსია. თანამედროვე თურქულში მისი განმარტებაა: ორ წლამდე ცხვარი.

მთის დიალექტებში თურქიზმების ანალიზი საშუალებას გვაძლევს თვალი ვადევნოთ არა მხოლოდ ენობრივი სესხების მექანიზმებს, არამედ ისტორიულ-კულტურული კონტაქტების სურათსაც. ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია შემდეგ ასპექტებზე: ფშავ-ხევსურულ დიალექტებში თურქიზმების სემანტიკური ჯგუფები, ფონეტიკური და მორფოლოგიური ტრანსფორმაცია, რომელიც განიცადა ნასესხებმა სიტყვებმა საანალიზო დიალექტებში.

საკვანძო სიტყვები: ხევსურული დიალექტი, ფშავური დიალექტი, თურქიზმები, ნასესხები ლექსიკა.

ABSTRACT

The dialectological landscape of the Georgian language is distinguished by its diversity, within which a particular place belongs to the mountain dialects, among them Pshavian and Khevsurian. Despite the relative geographical isolation of these regions, borrowings are nonetheless found among the lexical units present there. Historical processes, socio-economic ties, and relations with neighboring Caucasian peoples brought about the penetration of lexical units of Turkic origin into the dialects mentioned above.

The object of study of the present paper is Turkisms – lexical units of Turkic origin that have secured a specific place within the living speech and folklore of Pshav-Khevsureti. In the dialects under analysis, terms connected chiefly with animal husbandry and agricultural branches are found: vocabulary related to soil and to livestock-keeping. For example: q'ishi (Turk. kış) – hard ground, difficult to dig. In Khevsurian: ground left over-wintered; difficult to work. Turk. kış means „winter“; ground left over the winter is indeed difficult to work. Kechi (Turk. keçi) – „goat“; a billy-goat that leads the flock of sheep. It occurs in Mahmud al-Kashgari's dictionary as „eçkü“; in modern Turkish, keçi: goat. Tokhli (Turk. toklu) – „a lamb between one and two years of age“. A tokhlia is a ewe that has already lambed. In Old Turkic, toklı, in Mahmud al-Kashgari's dictionary, means „a sheep of six months“. In Sevortyan's dictionary, it is defined as follows: „a sheep older than six months, up to one year“. The word tok in Old Turkic means „an animal without horns and without a mane“, while -lı is a noun-forming suffix. In modern Turkish, it denotes „a sheep up to two years of age“.

The analysis of Turkisms in the mountain dialects allows us to trace not only the mechanisms of linguistic borrowing but also the broader picture of historical-cultural contacts. The paper focuses attention on the following aspects: the semantic groups of Turkisms in the Pshav-Khevsurian dialects, and the phonetic and morphological transformation undergone by the borrowed words within the mountain dialects.

Keywords: Khevsurian dialect, Pshavian dialect, Turkisms, borrowed vocabulary.

შესავალი

როგორც ცნობილია, საქართველოს მთის ტერიტორიაზე ქართველებთან ერთად ოდითგანვე უცხოვრიათ კავკასიის მეზობელი თურქული ტომების წარმომადგენელ ხალხს.

ფშავ-ხევსურეთი, მიუხედავად გეოგრაფიული იზოლაციისა, ისტორიულად არ იყო მოწყვეტილი გარე სამყაროს; ეს ტერიტორია იყო სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი მთიანი რეგიონი – კავკასიური ტომების გზაჯვარედინი. მიუხედავად ტერიტორიული სიმწირისა და ძნელად მისადგომობისა, ფშავ-ხევსურული დიალექტი სრულად არ არის დაცლილი ლექსიკური ნასესხობებისგან. სწორედ ზემოთ ხსენებულ ურთიერთობათა შედეგს წარმოადგენს მთიელთა მეტყველებაში დამკვიდრებული თურქული ლექსიკა ანუ თურქიზმები, რომლებიც აქ გავრცელდა სავაჭრო, სამხედრო ან კულტურული კონტაქტების გზით.

კვლევის მეთოდები

წინამდებარე ნაშრომში წარმოდგენილია ა. ჭინჭარაულის „ხევსურული ლექსიკონისა“ და ნ. გურგენიძის ნაშრომებში მოყვანილი თურქიზმების როგორც სემანტიკური, ასევე ფონეტიკურ-მორფოლოგიური შედარებითი ანალიზი.

მსჯელობა

თურქული წარმომავლობის სიტყვები ფშაურსა და ხევსურულში ძირითადად მესაქონლეობასა და სასოფლო-სამეურნეო დარგებს უკავშირდება. აგრეთვე ვხვდებით საყოფაცხოვრებო ტერმინებსაც:

ბალყუმი (balgam/balgan) – 1. შავი, ნაყოფიერი, ფხვიერი და უქვიშო ნიადაგი. თიხნარი ნიადაგი, ზომიერი მოსავლის მომცემი: „მიწა ბალყუმია შუადღემდე სატკეპნადაც, სახლჩირის დასაყრელადაც“ (გურგენიძე 2005: 49). 2. უწოდებენ მოუხნავად დატოვებულ, ნასვენ მიწასაც.

ამ სიტყვის სახეცვლილი ფორმა გვხვდება იმერხეულში – ბალხამი, რაც „დაუმუშავებელ მიწას“ ნიშნავს. ხოლო თურქულში ეს სიტყვა არის balgam / balkan – bataklık, sulu, რაც ნიშნავს „ჭაობიან, ტალახიან ადგილს“. რაც შეეხება სიტყვა ბალყუმ-ს, ბაგისმიერმა მ თანხმოვანმა დაიმსგავსა ა ხმოვანი, ხოლო გ თანხმოვანის გამკვეთრება (გ<ყ) ქართული ენის ფონეტიკისთვის დამახასიათებელი მოვლენაა. (გურგენიძე 2005: 50).

კიში / ყიში (kış) – მაგარი მიწა, ძნელად სათხრელი (ჭინჭარაული 2005: 485). ხევსურულში – ნაზამთრი მიწა; ძნელად დასამუშავებელი. თურქულში „kış“ ლექსემა „ზამთარს“ ნიშნავს. ნაზამთრი მიწა კი ძნელად დასამუშავებელია.

აზმანი (azman/azban) – ორი წლის ცხოვარი (სულხან-საბა). თურქულ ენებში azman სიტყვას სხვადასხვა მნიშვნელობა აქვს. 1. კასტრირებული ცხოველი. 2. კასტრირებული ცხვარი 3. ხარი.

მაჰმუდ ქაშგარლის ლექსიკონში ეს სიტყვა კასტრირებულ ცხვარს ნიშნავს. რაც შეეხება ე. ნიშანიანს, ის აღნიშნავს, რომ azman სიტყვა man აფიქსით ნაწარმოები სახელია (az) „კასტრირება“ ზმნისაგან ობიექტური მნიშვნელობიდან (Nişanyan 2018: 66).

გოზა (göz) – ხევსურულ, მთიულურ და ფშაურ დიალექტებში ნიშნავს „ადგილს მშვილდის სახელურიდან წვერამდე, მშვილდის ფეხს“ (გურგენიძე 1989: 140). თურქულში göz- ის მთავარი განმარტება არის „თვალი“, მაგრამ გვხვდება სხვა მნიშვნელობებითაც, როგორიცაა: ხვრელი, ნახვრეტი, ყუნწი, თოქსამართი.

სალთა (salt) – ერთი, მარტო; უგარეტანსაცმელო (კაცი); უტვირთო, უბარგო (პირუტყვი). „მხედრები იყვნენ სალთად“. ა. შანიძე: სალთა ცხენი. მოხევე: ცალთა. აგრეთვე გვხვდება „მასალთავენს“ (ჭინჭარაული 2005: 530). მა-სალთა-ვ-ებ-ს.

თურქულში salt სიტყვის მნიშვნელობებია: 1. მარტოსული, მარტოდმარტო, მარტო, 2. დაუოჯახებელი. ე. სევორთიანი თავის ლექსიკონში ამ სიტყვას tek, yalnız başına, bekar „მარტო, მარტოდმარტო, დაუოჯახებელი“ მნიშვნელობით იყენებს და აღნიშნავს, რომ salt ლექსემა sal („მიტოვება, დატოვება“) ზმნისგან და ul აფიქსისგან ნაწარმოები სახელია.

აღლარი (ağalar) – თურქ. აღა-ლარ (= ბატონები?). „მოდიან თათრის აღლარნი: ზეზვა გვაჩვენე თვალითა“ (ხევს. პოეზია) (ჭინჭარაული 2005: 78).

თურქულში ağa-ს მნიშვნელობებია: ბატონი, უფროსი; აღა არის ტიტული, რომელიც გამოიყენება მაღალი თანამდებობის პირის ან უფროსის აღსანიშნავად. ოსმალეთის იმპერიაში ტიტული აღა გამოიყენებოდა სამხედრო მეთაურებისთვის ან ოფიცრებისთვის. ტერმინი აღა თურქული წარმოშობისაა და ის შეიძლება აგრეთვე გულისხმობდეს ავტორიტეტს ან ლიდერობას. ის აგრეთვე გამოიყენება ვინმესადმი პატივისცემის გამოსახატავად (TDK, Atalay 1983: 157). რაც შეეხება lar-ს, ეს არის მრავლობითი რიცხვის მაწარმოებელი აფიქსი თურქულში.

აღალბაში (ağalbaş) – აღალის, ქარაენის უფროსი. ძველად საქართველოს სამხედრო გზით ტვირთის გადამტანი მეურმეების უფროსი. „აღალბაში გამოცდილი, სიტყვაპასუხიანი და სანდო კაცი უნდა ყოფილიყო“. ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონის მიხედვით, აღალი – ურმების, საზიდრების, საბარგო და მისთ. (გურგენიძე 2005: 51). ძველ თურქულში და თურქულის დიალექტებში ეს სიტყვა წარმოდგენილია შემდეგი ფორმებითა და მნიშვნელობებით: ağal, ağıl, avıl, avul, avla, avlağ, რაც ნიშნავს: საქონლის სადგომი, ცხვრის ფარეხი, ცხვრის საზაფხულო ფარეხი, სახლის მახლობლად შემოღობილი ბოსტანი. სიტყვის სხვა მნიშვნელობებია: სოფელი, სახლი, ქვეყანა, რაიონი. baş – თავი, მეთაური (გურგენიძე 2005: 51).

ქეჩი (keçi) – თხა, ვაცი, რომელიც ცხვარს მიუძღვება ხოლმე. „(ლევებს) მიუდის ჩვენებ ქეჩები, ვეწნებს გააქვის ჩქამიო“ (ხევს. პოეზია); „სხვადაც თუ არ დაიჯერებთ, ცხვარჩი დაძიეთ ქეჩები“ (ხევს. პოეზია); აგრეთვე: გაუქეჩავს, გაქეჩავს (ჭინჭარაული 2005: 210) ქაშგარლი მაჰმუდის ლექსიკონში გვხვდება როგორც „eçkü“: ოღუზები eçkü-ს მაგივრად keçi-ს იყენებენ (TDK 1983: 128), თანამედროვე თურქულში keçi – თხა.

ფაშლაქა (başlık) – ყაზალახი. ყაზბ. ბაშლიყო, ბაშლუყი. შ. ნიჟარაძე (ბაშლული) (ჭინჭარაული 2005: 891). თურქულში baş ნიშნავს „თავს“,

ხმოვანთა ჰარმონიის მიხედვით ოთხვარიანტიანი *lxk* კი სახელიდან სახელის მაწარმოებელი აფიქსია. სიტყვაში ფიქსირდება *ბ > ფ* თანხმოვანთმონაცვლეობა; *ბ* თანხმოვანის გამკვეთრება. თურქულში *başlık* სიტყვის მნიშვნელობებია: 1. ყაბალახი, თავსაბურავი, ქუდი, მუზარადი, 2. ხელმძღვანელობა, 3. სათაური (ჩლაიძე 2001: 127).

ულური (*uğur*) – ბედნიერება, ილბალი, დავლათი. „უთხოვავ მორიგეს ღმერთი სად, რო: უღურ მამეცივ“ (ქზპ. 1). „გშვენის ვაჟკაცის უღური, ბიჭი ხარ ქალებსთანაო“ (შდრ. მოწ., ქეშიკ). აგრეთვე: სოფლის უღური (ჭინჭარაული 2005: 870). თურქულში *uğur* ნიშნავს: 1. ბედნიერების, სიკეთის მომასწავლებელს; კარგი, ნიშანი, ბედი. 2. ბედნიერების მომტანი შემთხვევა (ჩლაიძე 2001: 1387).

ნათოზი / ნათოზი (თურქ. „თოზ“ მტვერი) – ნამუსრევი, ნამსხვრევი, ნაფლეთი. „ქვა კლდეთ ნათოზი წვრილასა ზე თავზე გადასდისაო“ (ხევს. პოეზია). „თოფის ხმას ერთუც გააბომს, ნათოზს გაიღებს ძელისასა“ (ხევს. პოეზია). აგრეთვე: გაანათოზებს/გაანათოხებს, გაანათოზდების/გაანათოსდების, გაუნათოსებს, დანათოზდება, ნათოზდამტვერალი. (ჭინჭარაული 2005: 650). ძველსა და თანამედროვე თურქულში *toz* ნიშნავს: 1. მტვერს, 2. ნაწილას, 3. ფხვნილს.

თექალთო (*tekalti*) – თოქალთო. „ვინ იცის, კიცვო რემაო, შენის თექალთოს კეცება? (ხევს. პოეზია). „შავი ვარ შავი ცხენი მყავს, შავი თექალთო მიდგია“ (ხევს. პოეზია). ლ. ლეონ. თაქალთო, თიქალთო, თოქალთო (ჭინჭარაული 2005: 405).

tek – მშვიდად ჯდომა, *alt* – ქვეშ, ქვედა. *tekalti* თურქულში ნიშნავს ცხენის აღკაზმულობის ნაწილს; წარმოადგენს ცხენის ზურგზე უნაგირის ქვეშ დასაფენ ქეჩას.

დოსტოდრივ (თურქ. დოსდოდრუ) – პირდაპირ, ჯიქურ. (ჭინჭარაული 2005: 324). *Doğru* თურქულში ნიშნავს: 1. პირდაპირ, სწორი, 2. სწორი ხაზი. *dos* აღმატებითი ხარისხის გამომხატველიი ასობგერათა კონზინაციაა. *dosdoğru* – უსწორესი, აბსოლუტურად სწორი. ამ სიტყვაშიც ვხვდებით *ტ* და *დ* თანხმოვანთმონაცვლეობას.

ბო[ვ]რაცი (თურქ. *bayrak*) – დროშა, ბაირადი. „ყველაის საწყინარია დადგომა ბორაციისაო, აღარ ხუოდას დროშაი ლაღის კარატის ჯვრისაო“; „ღმერთმა იცოდეს, მეწყინა სიკვდილი ერეკლისაო, ლეკებისაგან წაღება ბლარაის ბორაციისაო“ (ხევს. პოეზია). აგრეთვე: ბორაც – ალვისტარი (ჭინჭარაული 2005: 104). თურქულში *bayrak* – დროშა, ალამი, ბაირადი.

თულუხი (თურქ. *tuluk* „ტიკი“) – სპილენძის ჭურჭელი, ჩვეულებრივ მაღალყელიანი (წყლის, ლუდის და მისნაირი). „მკვდარს თავითი აქვ თულიხი, ზედა ეკრა სანთლის ფეხია“. „წამართვეს ქვაბა, თულუხი შინც დედა მყავ მწყევია“ (ხევს. პოეზია) (ჭინჭარაული 2005: 425).

თურქულში *tuluk* ნიშნავს „ცხვრის ან თხის ტყავისგან დამზადებულ მყარი სახეობის ჭურჭელს“, რომელიც გამოიყენება სხვადასხვა პროდუქტის შესანახად.

ჩანახი (თურქ. *çanak* „თიხის ჯამი“) – ჯამის ფორმის ჭურჭელი სპილენძისა, ხისა (იყენებენ საწყაოდ). ჩანახი არის ჯამის მსგავსად

სპილენძისგან გაკეთებული ჭურჭელი, მხოლოდ ჯამზე ბევრად დიდი (ჭინჭარაული 2005: 1006). თურქულში *çanak* – 1. ჯამი, ლანგარი. 2. თიხის ჭურჭელი, ჯამჭურჭელი. როგორც ვხედავთ, აქაც ქ და ხ თანხმოვანთამონაცვლეობაა.

ალაჩუყი (თურქ. ალაჩუქ) – ხის ტოტებისგან დამზადებული ქოხი. აგრეთვე: ალაჩოდი, ალაჩოყი, ალაჩუხი (ჭინჭარაული 2005: 29). ამ შემთხვევაში, ვხედავთ ქ და ყ თანხმოვანთამონაცვლეობას.

თურქულის სხვადასხვა დიალექტებში ვხვდებით ფორმებს: *alaçuk*, *alaçık*, *alapçık*, *alaçuh* – 1. კარავი, 2. პატარა სახლი; ხის ტოტებისგან დამზადებული პატარა სახლი. თუნჯერ გულენსოის აზრით, ეს სიტყვა ნაწარმოებია *ala* „ნახევარი“ და *-ık* აფიქსით.

აგრეთვე გვხვდება ნასესხები სიტყვებიდან ქართული დერივატივებით ზმნათა წარმოების მაგალითებიც:

ა-იად-ებ-ს (დალოცვაში იციან). თქვენსამც სულს უნათობს, თქვენსამც აიადებს (ვაჟა. „ივერია“). გუდამაყარში: იადად ამყფოსო – გაანათლოს, ნათელი აღირსოს. მოცემული ზმნის ფუძე არის იად / *yağ*, რაც თურქულად ნიშნავს „კარაქს, ზეთს“, რომელიც მოცემულ შემთხვევაში სულის განათლებასთანაა დაკავშირებული (გურგენიძე 2005: 52).

და-ქეჩ-ვ-ა (ქიზიყ. ფშავ.) – გზის მიმართულების მიცემა ფარისა ან ჯოგისთვის. ცხვის ფარას რომ წინ გაუძღვება თხა, ან თვითონ მეცხვარე რომ გაიყოლებს მთელ ფარას. „ბიჭო, წადი და გაქეჩე ცხვარი!“ (ალ. ლლ.). (გურგენიძე 1989: 40).

დასკვნა

ამგვარად, ფშავ-ხევსურეთი, როგორც გეოგრაფიულად იზოლირებული, მაგრამ სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი მთიანი რეგიონი, ისტორიულად იდგა ჩრდილო და სამხრეთ კავკასიის გზაჯვარედინზე. მიუხედავად ტერიტორიული სიმწირისა და ძნელად მისადგომობისა, ფშავ-ხევსურული დიალექტი სრულად არ არის დაცლილი ლექსიკური ნასესხობებისგან.

ფშავ-ხევსურულში არსებული თურქიზმები ნათლად აჩვენებს იმ კულტურულ-ენობრივ ურთიერთობებს, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში იქმნებოდა კავკასიის მთიანეთში. აღსანიშნავია, რომ ფშაურსა და ხევსურულში თურქული ნასესხობები ძირითადად მესაქონლეობასა და სასოფლო-სამეურნეო დარგებს უკავშირდება.

გამოყენებული ლიტერატურა

გურგენიძე 1989 – ნ. გურგენიძე, რამდენიმე თურქული ნასესხობის შესახებ თუშურ კილოში. მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია. თბილისი, 1989.
გურგენიძე 2005 – ნ. გურგენიძე, ზოგიერთი ნასესხობის შესახებ საქართველოს მთის დიალექტებში. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, აკად. გ. წერეთლის სახელობის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი,

თბილისის აზიისა და აფრიკის ინსტიტუტი: პერსპექტივა-XXI. VII ტ. თბილისი, 2005.

ჭინჭარაული 2005 – ა. ჭინჭარაული, ხევსურული ლექსიკონი. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი. თბილისი, 2005.

Atalay 1983 – B. Atalay, Divanü Lugat-it -Türk Tercümesi. TDK. Ankara, 1983.

Chlaidze 2001 – L. Chlaidze, Türkçe-Gürcüce Sözlük. Gürcistan Bilimler Akademisi, Akademisyen G. Tsereteli Doğu Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001

Nişanyan 2018 – S. Nişanyan, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi. Yeni Basım. İstanbul, 2018.

References

Atalay 1983 – B. Atalay, Translation of Divanu Lugat-it –Turk. TDK. Ankara, 1983.

Chlaidze 2001 – L. Chlaidze, Turkish-Georgian Dictionary. The Georgian Academy of Science, G. Tsereteli Institute of Oriental Studies. Istanbul, 2001.

Gurgenidze 1989 – N. Gurgenidze, About Some Borrowings In the Tushuri Dialect. Herald, Language and Literature Series. Tbilisi, 1989.

Gurgenidze 2005 – N. Gurgenidze, On Some Borrowings In the Mountain Dialects of Georgia. The Georgia Academy of Science, G. Tsereteli Institute of Oriental Studies, Institute of Asia and Africa. Perspektiva XXI, VII. Tbilisi, 2005.

Nishanian 2018 – S. Nishanian, Etymological Dictionary of Contemporary Turkish. New Edition. İstanbul, 2018.

Tchintcharauli 2005 – A. Tchintcharauli, Khevsuretian Dictionary. The Georgia Academy of Science, Arnold Chikobava Institute of Linguistics. Tbilisi, 2005.